

## КРИМІНАЛЬНА КАСАЦІЙНА ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНСЬКОЇ РСР У 1943-1945 РОКАХ

**Потильчак Б.О.,  
викладач**

*Інститут політології та права  
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

У статті досліджується касаційна практика кримінальної колегії Верховного Суду Української РСР у завершальний період Другої світової війни. З урахуванням обмежень і виключень із підсудності загальних судів воєнного часу розглядаються основні категорії кримінальних справ і визначається специфіка касаційного провадження 1943–1945 рр.

**Ключові слова:** Друга світова війна, Верховний Суд Української РСР, кримінальна колегія, касаційне провадження, касаційна скарга, судовий вирок.

Potylchak B.A. / УГОЛОВНАЯ КАСАЦИОННАЯ ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДА УКРАИНСКОЙ ССР В 1943-1945 ГОДАХ / Институт политологии и права Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, Украина

В статье исследуется кассационная практика уголовной коллегии Верховного Суда Украинской ССР на завершающем этапе Второй мировой войны. С учетом процессуальных ограничений и исключений военного времени рассматриваются основные категории уголовных дел, определяется специфика кассационного судопроизводства 1943–1945 гг.

**Ключевые слова:** Вторая мировая война, Верховный Суд Украинской ССР, уголовная коллегия, кассационное судопроизводство, кассационная жалоба, судебный приговор.

Potylchak B.O. / CRIMINAL CASSATION PRACTICE OF THE SUPREME COURT OF THE UKRAINIAN SSR DURING 1943-1945 / Political Science and Law Institute of National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Cassation practice of the Criminal Chamber of the Supreme Court of the Ukrainian SSR in the final period of the Second World War is studied in the article. The main categories of criminal cases and determined the specificity of any appeal (1943-1945) are examined due to limitations and exceptions to general jurisdiction of the courts martial.

Cassation criminal proceedings in 1943 mainly concerned: avoidance of citizens from renting property trophy and ammunition, evasion of mobilization in defense work, speculation, trading violations, theft and violations of labor discipline, crimes against public order, abuse of power, misappropriation or embezzlement, speculation, intentional homicide, theft, robbery, manufacturing, storage or sale of weapons and explosives, theft of public property and public.

The view that the low qualification of judges of local courts, disadvantages justice and judicial errors led to retraining or cancellation of cassation of 30 to 50% of judgments is advocated.

In consideration of the criminal panel of the Supreme Court of USSR often got appeals of citizens convicted of counterrevolutionary crimes and theft of state property (these crimes during the war were referred to the jurisdiction of military tribunals). The judges' decision to postpone the execution of criminal sentences board to completion of hostilities and send convicted on the front were due to exceptional circumstances of war.

**Key words:** World War II, the Supreme Court of the Ukrainian SSR, criminal board, cassation proceedings, appeal the verdict.

У період нацистської окупації діяльність Верховного Суду Української РСР (ВС УРСР) було перервано, і лише з початком визволення частини території України у 1943 р. тут поступово відновили свою роботу органи державної влади та управління, судові органи. Цей період діяльності ВС Української РСР у вітчизняних історично-правових дослідженнях залишається практично не вивченим. Досі вчені обходили увагою специфіку правосудної діяльності вищого судового органу республіки, зокрема, у сфері кримінального касаційного судочинства, тоді як вивчення цього досвіду не лише є корисним в сенсі врахування уроків минулого, але й може слугувати пересторогою недооцінки місця і ролі інституту Верховного Суду України в судовій системі держави на сучасному етапі її реформування.

Проблематика кримінального касаційного судочинства у Верховному Суді УРСР у роки Другої світової війни хоча й отримувала побіжне висвітлення у працях Д. Сула [12] та В. Павленка [9], проте й сьогодні залишається практично невивченою в історично-правовій науці.

Виходячи зі стану наукового опрацювання порушеного питання, автор статті поставив за мету здійснити історично-правовий аналіз особливостей касаційної практики Верховного Суду УРСР у кримінальних справах у 1943–1945 рр.

У досліджуваній період касаційне кримінальне провадження у Верховному Суді УРСР чинилося на підставі

діючого Кримінально-процесуального Кодексу 1927 р. [6], зміненого і доповненого у зв'язку з прийняттям 16 серпня 1938 р. Верховною Радою СРСР нової редакції «Закону про судоустрій Союзу РСР, союзних і автономних республік» [2], а з початком війни з Німеччиною – Указу Президії Верховної Ради СРСР» від 22 червня 1941 р. «Про воєнний стан» [3].

Практика кримінально-касаційного провадження у Верховному Суді УРСР (ВС УРСР) відновилась із початком його колегіальної діяльності, у квітні 1943 р. За період до 1 липня поточного року в порядку касаційного оскарження судом було розглянуто всього лише 7 кримінальних справ за вироками народних і обласних судів [7, арк. 1]. Така незначна кількість розглянутих ВС УРСР справ пояснюється тим, що на весну – середину літа 1943 р. від нацистських окупантів було звільнено лише кілька районів Ворошиловградської та Харківської областей, а робота місцевих судів тільки налагоджувалася.

Про характер розглянутих кримінальною колегією справ, особливості касаційного провадження по ним можемо судити з окремих, збережених серед архівних матеріалів Верховного Суду УРСР за 1943 рік оригіналів і копій судових ухвал. Аналіз кримінальної касаційної практики суду за перші три місяці з часу відновлення його роботи засвідчує, що розглянуті колегією вироків місцевих судів стосувалися злочинів, кваліфікованих за статтями: 54-14

КК УРСР (злісне ухилення від здачі трофейного майна та військового спорядження); 56-20 КК УРСР (злісне ухилення від мобілізації на оборонні роботи); 127 КК УРСР (спекуляція); 132 КК УРСР (порушення правил торгівлі); 170 КК УРСР (розкрадання продуктів сільського господарства) [14]. Група справ стосувалася кримінальних покарань за порушення трудової дисципліни та самовільне залишення підприємства (ст. 5 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 26 червня 1940 р. «Про перехід на восьмигодинний робочий день, на семиденний робочий тиждень і про заборону самовільного уходу робітників і службовців із підприємств і установ») [12]. Уважний погляд на кваліфікацію місцевими загальними судами кримінальних злочинів свідчить про всю складність соціально-економічних проблем на щойно визволених від окупантів територіях республіки. Величезні руйнування, брак матеріальних ресурсів, продовольства та найнеобхідніших для життя речей, а також прагнення вижити самим і врятувати свої родини часто штовхали людей на вчинення протиправних діянь.

У другому півріччі 1943 р. чисельність кримінальних касаційних проваджень ВС УРСР зросла. Із 747 справ, розглянутих у цей період судом у порядку касаційного оскарження, 327 були кримінальними [10, арк. 7 зв.]. Поступове відновлення роботи народних і обласних судів на Правобережній Україні в першому півріччі (січень – червень) 1944 р. хоч і спричинило подальше зростання обсягів роботи ВС, проте кількість спрямованих на розгляд його кримінальної колегії касаційних скарг і протестів залишалася порівняно незначною. Так, із часу переїзду ВС УРСР із Харкова до Києва (у січні 1944 р.) і до червня поточного року його кримінальною колегією було розглянуто 99 касаційних скарг і протестів на вироки обласних судів (62 із них стосувалися віднесених до компетенції військових трибуналів звинувачень у вчиненні «контрреволюційних злочинів», а 37 – репрезентували інші статті КК УРСР) [10, арк. 8]. Із 35 касаційних скарг, що надійшли від громадян, засуджених за ст. 54 п. 10 КК УРСР (контрреволюційна агітація і пропаганда) ВС УРСР залишив у силі 26 вироків. Вироки по трьох справах суд змінив без перекваліфікації статті, а вирок по чотирьом – скасував і направив на додаткове слідство. Ще по одній справі члени кримінальної колегії ВС УРСР повернули судам першої інстанції або ж закрили. Із 16 розглянутих касаційних скарг громадян, засуджених за ст. 54 п. 14 КК УРСР (контрреволюційний саботаж), кримінальна колегія ВС УРСР залишила в силі вирок по п'яти з них. Дві касації завершилися перекваліфікацією злочинів. Три вироків касаційна інстанція змінила без перекваліфікації статті. По дві справи було скасовано на стадії досудового слідства та суду першої інстанції, а 2 справи закрито. Розглянувши 11 касацій по ст. 54 п. 3 (зносини з іноземною державою з контрреволюційною метою) кримінальна колегія ВС УРСР залишила в силі 7 судових рішень, а ще 4 – змінила без перекваліфікації статті.

Конкретні випадки застосування судами санкцій «контрреволюційних статей» КК УРСР нерідко демонстрували непрофесійність суддів місцевих і обласних судів, які не лише приймали до розгляду подібні справи, але й виносили завідомо незаконні, некомпетентні рішення, що калічили долі людей. Ось лише кілька показових справ із кримінально-процесуальної практики Полтавського обласного суду, переглянутих Верховним Судом УРСР у першій половині 1944 р. Голова одного з колгоспів був засуджений цим судом до 10 років позбавлення волі за ст. 54 п. 14 КК УРСР за звинуваченням у «розвалі трудової дисципліни та затягуванні збору врожаю». Під час перегляду справи колегія ВС УРСР встановила, що засуджений – вчитель за фахом, був обраний головою колгоспу у кінці жовтня 1943 р., невдовзі після вигнання окупантів. На цей час колективного господарства як такого не існувало, че-

рез бойові дії хліб і соняшник не були зібрані, а молотити зерно було нічим. Не вбачаючи в діях засудженого «контрреволюційного наміру», кримінальна колегія ВС УРСР перекваліфікувала вчинений ним злочин за статтею 99 КК УРСР (бездіяльність посадової особи) та призначила міру покарання 3 роки позбавлення волі умовно. Інший випадок. Громадянин К. був звинувачений Полтавським обласним судом у «контрреволюційному саботажі» та засуджений за ст. 54 п. 14 КК УРСР до 7 років позбавлення волі з поразкою в правах на 3 роки. Матеріалами справи було встановлено, що засуджений селянин ще під час окупації засіяв свій індивідуальний земельний наділ зерновими та зібрав урожай, проте доведено йому (як «одноосібнику») плану обов'язкової хлібопоставки не виконав. Не вбачаючи в діях засудженого ознак «контрреволюційного саботажу», ВС УРСР змінила кваліфікацію скоєного на ст. 56 п. 20 КК УРСР (ухилення від сплати податків і виконання повинностей у військовий час), зменшивши міру покарання до 5 років позбавлення волі у виправно-трудоному таборі [10, арк. 8зв.].

Некомпетентність демонстрували судді загальних судів і в частині застосування ст. 54 п. 10 КК УРСР (контрреволюційна агітація). 10 років позбавлення волі та п'ятирічну поразку в правах із конфіскацією майна за «схорону та розповсюдження фашистських листівок» за вироком Полтавського обласного суду отримав колгоспник О. Матеріалами касаційного провадження було встановлено, що насправді засуджений під час німецької окупації працював обліковцем «громадського двору» й за відсутності паперу на зворотній чистій стороні листівок окупантів вів облік трудовнів, а папери зберігав як документи господарського діловодства [10, арк. 9зв.].

На основі наданих ВС УРСР матеріалів НКЮ і Прокуратура УРСР заборонили обласним судам приймати до розгляду справи за звинуваченням у «контрреволюційних злочинах». Динаміка надходження касаційних скарг по цій категорії справ у першій половині 1944 р. свідчить про дієвість наказу. Якщо у січні 1944 р. канцелярія кримінальної колегії зареєструвала 3 касації по таким справам, у лютому – 17, у березні та квітні – по 20, то у травні – лише 2, а в червні поточного року до ВС УРСР не надійшло вже жодної касаційної скарги у справах про «контрреволюційні злочини» [10, арк. 10 зв.].

Що стосується касаційних скарг і протестів по інших статтях КК УРСР, то у першому півріччі 1944 р. їх було розглянуто кримінальною колегією ВС УРСР 42. Близько половини (20 справ) стосувалися зловживання владою чи її перевищення (ст.ст. 97-98 КК УРСР); 6 касаційних скарг – окремих пунктів статті 56 (особливо небезпечні злочини проти порядку управління). По кілька касаційних скарг надійшло від громадян, засуджених за ст.ст. 104 (привласнення або розтрата посадовою особою грошей, цінностей або іншого майна), 127 (спекуляція), 146 (умисне тяжке тілесне ушкодження), 170 (крадіжка), 174 (розбій). Три касаційних провадження ВС УРСР здійснив за звинуваченням у скоєнні злочинів, передбачених Постановою ЦВК і РНК Союзу РСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» від 7 серпня 1932 р. Характерно, що більшу частину ухвал судів другої інстанції кримінальна колегія ВС УРСР переглянула: із 91 судової справи, касаційні скарги по яким колегія розглянула у період з 1 січня по 1 липня 1944 р., у силі було залишено вироків тільки стововно 44 осіб (48,3 %). Відносно 31 особи (34 %) вироків було змінено. Дванадцятьма громадянам (13,1 %) вироків скасували, а справи направили на повторний розгляд. Щодо чотирьох засуджених (4,6 %), то їхні вироків скасували, а справи провадженням закрили. Аналіз статистики касаційного кримінального провадження ВС УРСР у січні-червні 1944 р. показав, що зміну вироків без зміни кваліфікації злочину судді колегії застосовува-

ли переважно до громадян, засуджених за ст. 97 КК УРСР (зловживання владою або службовим становищем) – 16 осіб, а також за ст. 170 п. «г» КК УРСР (крадіжка) – 7 осіб [10, арк. 11 зв.].

У Верховному Суді УРСР звернули увагу на необґрунтованість призначення судами першої інстанції вироків, пов'язаних з тривалими термінами позбавлення волі щодо посадовців (голів колгоспів, сільських рад, інших керівних працівників). Розцінюючи подібні рішення обласних судів як недалекоглядні й такі, що не враховували «стану відбудовчого періоду», кримінальна колегія часто змінювала вирок, застосовуючи положення примітки 2 статті 27 КК УРСР (відкладення виконання вироку до завершення військових дій з направленням засудженого на фронт) [10, арк. 11 зв.-12]. В окремих випадках ВС УРСР, підтверджуючи вірну кваліфікацію судом першої інстанції злочинних дій засуджених, все ж не просто змінював вирок, а й вирішував не застосовувати покарання до засуджених узагалі, беручи до уваги політичну доцільність, ідеологічний чинник або ж обставини медичного характеру [10, арк. 12]. У першому півріччі 1944 р. кримінальна колегія ВС УРСР у касаційному порядку скасувала судові вирокі відносно 12 осіб, керуючись при цьому мотивами недостатності покарання, неповноти чи необ'єктивності досудового та судового слідства, процесуальними порушеннями в судах першої інстанції [10, арк. 13].

З числа розглянутих ВС УРСР у касаційному порядку судових справ характерними були й ті, винні по яким притягувалися до відповідальності на підставі санкцій Постанови ЦВК і РНК Союзу РСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» від 7 серпня 1932 р. [10, арк. 13 зв.] Ці справи в період війни належали до підсудності військових трибуналів і не мали розглядатись у загальних судах. Якщо в окремих випадках такі справи й бралися до розгляду судами, то касаційне оскарження вироків не передбачалося. Цією правовою колізією ми схильні пояснювати той факт, що касаційні звернення засуджених, котрі надсилалися до ВС УРСР, вищий судовий орган залишав без задоволення, а засуджені отримували

тривалі терміни ув'язнення. В окремих ухвалах кримінальної колегії по цим вирокам йшлося про порушення підсудності при розгляді загальними судами справ «по закону від 7 серпня 1932 року» [10, арк. 13 зв.-14].

У першому півріччі 1944 р. через касаційне провадження ВС УРСР пройшов 21 смертний вирок. Відносно 3 громадян, засуджених Київським обласним судом до розстрілу за ст. 56 п. 17 (бандитизм) і ст. 206 п. 7 (самовільна відлучка), вирок скасували, а справу надіслали на новий розгляд до військового трибуналу зі стадії досудового слідства. П'ятьом особам кримінальна колегія ВС УРСР змінила розстріл 10-річним позбавленням волі, а 13 смертних вироків були залишені в силі [10, арк. 15].

Вивчення особливостей кримінального касаційного провадження у Верховному Суді УРСР у 1945 р. ускладнюється розпорошеністю та фрагментарністю джерельної бази, відсутністю її цілісного комплексу. Автору, попри всі зусилля, так і не вдалося виявити у фондах центральних державних архівів України ні проміжного, ні підсумкового звітів голови ВС УРСР про роботу вищого судового органу республіки у 1945 р. Ми не маємо пояснення цьому факту, проте зазначимо що звітні документи за 1943–1944 і 1946 рр. серед матеріалів Центрального державного архіву громадських об'єднань України нами виявлено. Наразі чи не єдиним відносно цілісним комплексом документів, що дозволяють простежити специфіку колегіальної діяльності ВС УРСР у цій царині, стали збережені у складі фонду 24 (Верховний Суд Української РСР) Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України копії ухвал кримінальної колегії Верховного Суду УРСР. Якщо виходити із зазначених на касаційних ухвалях кримінальної колегії ВС УРСР реєстраційних номерів, то протягом 1945 р. вищий судовий орган республіки розглянув і виніс рішення по суті понад 400 касаційних скарг [5, арк. 3, 38, 44, 57 та ін.].

Аналіз кримінальної касаційної практики ВС УРСР за 1945 р. засвідчує, що розглянуті колегією вирокі місцевих судів здебільшого стосувалися злочинів, кваліфікованих за різними пунктами і частинами статей: 56 КК УРСР (злочини проти порядку управління), 97 КК УРСР (зловжи-

Таблиця 1

**Касаційне кримінальне провадження у Верховному Суді Української РСР у 1945 р.  
(представницька вибірка) [5; 6]**

Статті КК УРСР	Відібрано справ по цій категорії	Наслідки касаційного розгляду					
		Вирок залишено в силі	Вирок змінено з пере-кваліфікацією статті	Вирок змінено без пере-кваліфікації статті	Вирок скасовано на стадії досудового слідства	Вирок скасовано на стадії судового розгляду	Справу закрито
1	2	3	4	5	6	7	8
56	7	5	1	-	-	-	1
97	7	4	-	3	-	-	-
98	1	1	-	-	-	-	-
104	4	4	-	-	-	-	-
127	3	2	-	-	-	-	1
139	1	1	-	-	-	-	-
170	4	4	-	-	-	-	-
174	4	3	1	-	-	-	-
196	2	2	-	-	-	-	-
Постанова ЦВК і РНК СРСР від 7.08.							
1932 р.	12	11	1	-	-	-	-
Всього	45	37	3	3			2

вання владою), 98 КК УРСР (перевищення влади), 104 КК УРСР (привласнення чи розтрата), 127 КК УРСР (спекуляція), 139 КК УРСР (навмисне вбивство), 170 КК УРСР (крадіжка), 174 КК УРСР (розбій), 196 КК УРСР (виготовлення, зберігання чи збут зброї та вибухівки). Порівняно значна група справ стосувалася вироків за злочини, передбачені Постановою ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення громадської (соціалістичної) власності». На відміну від касаційної практики ВС УРСР 1943–1944 рр., коли перекваліфіковувалась, коригувались чи скасовувались близько половини рішень місцевих і обласних судів, у 1945 р. касаційні скарги засуджених задовольнялися значно рідше. Із вивченої нами показової вибірки із 45 касаційних ухвал кримінальної колегії цього періоду лише у двох випадках касаційні скарги засуджених були задоволені повністю [5, арк. 59-61; 5, арк. 58-59], ще у 6 випадках судді Верховного Суду УРСР касації задовольняли частково, змінюючи вирок із перекваліфікацією чи без перекваліфікації статті [5, арк. 15-61зв.; 6, арк. 5-5зв., 60]. Відібрані нами з числа збережених серед архівних матеріалів Верховного Суду Української РСР за 1945 рік копії судових ухвал дозволяють судити про характер розглянутих кримінальною колегією справ, особливості касаційного провадження по ним [Див.: таблиця 1].

Отже, касаційне кримінальне провадження у Верховному Суді УРСР у 1943–1945 рр. чинилося з урахуванням запроваджених на період воєнного часу обмежень і

виключень з юрисдикції загальних судів. Розглянуті кримінальною колегією у 1943 р. вирокі місцевих і обласних судів здебільшого стосувалися: ухилення громадян від здачі трофейного майна та військового спорядження, ухилення від мобілізації на оборонні роботи, спекуляції, порушень правил торгівлі, розкрадання і порушень трудової дисципліни. У 1943–1944 рр. низька якість суддівських кадрів на місцях, хиби судочинства і відверті судові помилки призвели до перекваліфікації, коригування чи скасування в касаційному порядку близько половини рішень місцевих і обласних судів.

Касаційна практика 1945 р. демонструє перевагу проваджень у справах про злочини проти порядку управління, зловживання владою, перевищення влади, привласнення чи розтрата, спекуляцію, навмисні вбивства, крадіжки, розбій, виготовлення, зберігання чи збут зброї та вибухівки, розкрадання державної і громадської власності. На відміну від попереднього періоду, у 1945 р. задовольнялися в різних обсягах не більше 30 % касаційних скарг.

На розгляд кримінальної колегії ВС УРСР нерідко потрапляли касаційні скарги громадян, засуджених за контрреволюційні злочини та розкрадання соціалістичної власності – злочини, що на період війни були віднесені до підсудності військових трибуналів. Обставинами війни пояснювалися також рішення суддів ВС УРСР відкласти виконання вироків до завершення військових дій і направити засудженого на фронт.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Доклады, докладные записки, обзоры, справки начальника управления по проверке партийных органов ЦК КП(б)У тов. Мельникову Л.Г. и отделов ЦК КП(б)У, секретарей обкомов КП(б)У, органов суда и прокуратуры о фактах нарушения социалистической законности, о результатах проверки работы Верховного суда УССР и о судебной практике военных трибуналов войск МВД Украинского округа (3 ноября 1947 г. – 31 декабря 1947 г.) // Центральный державный архив громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр.4954 – 393 л.
2. Закон «Про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік» прийнятий Верховною Радою СРСР 16 серпня 1938 р. // Кримінально-процесуальний кодекс УРСР. Офіційний текст зі змінами і доповненнями на 1 жовтня 1944 р., з додатками та постатейними матеріалами. – Київ-Харків: Українське державне видавництво, 1944. – С. 207–223.
3. Законодательные и административно-правовые акты военного времени. С 22 июня 1941 г. по 22 марта 1942 г. / Сост. В.А. Власов; Ред. А.И. Денисов. – М.: Юриздат, 1942. – 144 с.
4. Копії ухвал судової колегії в кримінальних справах Верховного суду УРСР (в касаційному порядку) по Вінницькій, Волинській, Ворошиловградській та іншим областям за 1945 р. // Центральный державный архив вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 24. – Оп. 16. – Спр. 15. – 112 арк.
5. Копії ухвал судової колегії в кримінальних справах Верховного суду УРСР (в касаційному порядку) по Кіровоградській, Львівській, Миколаївській та іншим областям за 1945 рік. // ЦДАВО України. – Ф.24. – Оп. 16. – Спр. 16. – 144 арк.
6. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР. Офіційний текст зі змінами і доповненнями на 1 жовтня 1944 р., з додатками та постатейними матеріалами. – Київ-Харків: Українське державне видавництво, 1944. – 252 с.
7. Отчет и информация о работе Военного Трибунала Войск НКВД Украинского округа и работе Верховного Суда УССР (10 июля 1943 г. – 29 октября 1943 г.) // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 684. – 15 л.
8. Отчеты, докладные записки, информации, справки управлений и отделов ЦК КП(б) Украины, обкомов КП(б)У, органов суда и прокуратуры республики о фактах нарушений социалистической законности, о работе Верховного суда УССР (30 марта 1945 г. – 20 декабря 1945 г.) // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр.2369. – 108 л.
9. Павленко В.Л. Діяльність КП(б)У по відновленню та удосконаленню роботи органів суду в районах, звільнених від гітлерівських окупантів (1943-1945 рр.) // Вісник Київського університету. Актуальні питання історії КПРС. – 1986. – Вип. 19. – С.81-84.
10. Постановление Наркомюста и отчет о работе Верховного суда УССР (17 июля 1944 г. – 19 июля 1944 г.) // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1371. – 32 л.
10. Сборник законов, принятых Верховным Советом СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР (1938 г. – апреля 1944 г.). – М.: Управление делами Совнаркома СССР, 1944. – 1059 с.
11. Сусло Д.С. Історія суду Радянської України (1917-1967 рр.): монографія / Д.С. Сусло. – К.: Вид-во Київського університету, 1968. – 236 с.
12. Уголовный кодекс УССР: Офиц. текст с изм. на 1-е июня 1942 г. и с прил. постатейно-систематизир. мат-лов. – М.: Юридическое изд-во НКЮ СССР, 1942. – 104 с.